

जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादन कारखाना स्थापनाको लागि अनुदान दिन तयार गरिएको ToR

१ पृष्ठभूमि:

बाली विरुवाहरु उत्पादनको क्रममा र उत्पादन उपरान्त समेत अनेकन रोग कीरा लगायतका शत्रुहरुले आक्रमण गरेर उल्लेख्य मात्रामा नोक्सानी पुऱ्याउँदै आई रहेको छ । बाली शत्रुबाट हुने क्षती व्यवस्थापन गर्न, मानव स्वास्थ्य, पशु स्वास्थ्य र घरेलु कीराहरु नियन्त्रण गर्न पनि विभिन्न रासायनिक विषादिहरुको प्रयोग गरिन्छन् । यसरी प्रयोग गरिने रासायनिक विषादीहरु धेरैजसो विदेशबाट आयात गरेर र केही देशभित्रै संश्लेषण गरेर पनि आपूर्ति हुँदै आएको छ । रासायनिक विषादिको प्रयोगले मानव स्वास्थ्य, जीवजन्तु र वातावरणमा पनि अल्पकालिन र दीर्घकालिन रुपमा विभिन्न नकारात्मक असर पार्दछ । रासायनिक विषादिको प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्न जीवनाशक विषादि ऐन २०४८ जारी गरी लागु गरिएको छ भने बाली उत्पादनमा रासायनिक विषादिको विकल्पलाई प्रवर्द्धन गर्न राष्ट्रिय कार्यक्रमको रुपमा एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई बाली संरक्षणको रणनीतिको रुपमा अंगिकार गरिएको छ । यद्यपि रासायनिक विषादिको विकल्पमा सरल र सहज रुपमा वानस्पतिक र जैविक विषादिको उत्पादन र उपयोग उपलब्धता यथेष्ट रुपमा हुन नसकी रहेको अवस्था छ । अतः बाली संरक्षणका प्रभावकारी र वातावरण मैत्री प्रविधिहरुको विकास र अवलम्बनलाई प्रेरित गरेर दीगो कृषि विकासलाई टेवा पुऱ्याउन राज्यको तर्फबाट जैविक र वानस्पतिक विषादि प्रवर्द्धनको व्यवस्था अति आवश्यक देखिएको छ । “जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादन, प्रयोग तथा अनुदान निर्देशिका, २०७४” स्वीकृत भएको सन्दर्भ र बाली संरक्षण निर्देशनालयको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा जैविक विषादी उत्पादन कारखाना स्थापनाको लागि ५० प्रतिशत अनुदान सहयोग कार्यक्रम पनि रहेको परिप्रेक्ष्यमा जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादनका लागि संघ संस्थाहरुबाट कारखाना स्थापना र अनुदानका लागि माग गर्दा आवश्यक व्यवस्था तथा कार्य प्रकृयाका लागि यो ToR तयार गरिएको छ ।

२. उद्देश्य:

- क) जैविक तथा वानस्पतिक विषादीको कारखाना स्थापना र अनुदान लिनका लागि अपनाउनु पर्ने प्रकृया तथा दायरा वारे जानकारी गराउनु
- ख) जैविक तथा वानस्पतिक विषादीको उत्पादन र प्रयोगमा नीजि क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्नु
- ग) जैविक तथा वानस्पतिक विषादीको प्रवर्द्धन गर्नु र उपलब्धतामा वृद्धि गर्नु

३. मुल्यांकनको व्यवस्था:

- क) अनुदानको लागि प्रस्तावहरूको छनौट तथा अनुदान उपलब्ध गराउने प्रकृया सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावलि २०६४ बमोजिम हुनेछ ।
- ख) उत्पादक कम्पनि/संस्था/व्यक्तिले पेश गरेको कागजातको आधारमा उक्त विषादीहरू उपयुक्त हुने नहुने सम्बन्धि निर्णय जैविक तथा वानस्पतिक विषादी प्रवर्द्धन केन्द्रीय प्राविधिक उप समितिले गर्नेछ ।
- ग) उत्पादक कम्पनि/संस्था/व्यक्तिले पेश गरेको कागजात तथा प्राविधिक उप समितिको राय बमोजिम जैविक तथा वानस्पतिक विषादी समितिले अनुदान सम्बन्धि निर्णय गर्नेछ ।
- घ) औचित्यताको आधारमा एउटै जिल्लामा एक भन्दा बढि प्रस्तावहरूलाई स्विकृत गर्न सकिने छ ।

४. अनुदान संबन्धि व्यवस्था

- (क) उत्पादक कम्पनी, संस्था वा नीजि फर्म प्रचलित ऐन बमोजिम सम्बन्धित निकायमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) संस्थाको हकमा वार्षिक साधारण सभाबाट निर्णय गरी वा वार्षिक साधारण सभाबाट अनुमोदन गराउने गरी कार्य समितिको बैठकले जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादन गर्ने निर्णय गरेको हुनु पर्नेछ ।
- ग) जैविक तथा वानस्पतिक विषादि उत्पादक कम्पनी, संस्था वा नीजि फर्मले नियमानुसारको अनुदानको माग गर्दा, जीवनाशक विषादि ऐन २०४८ एवम जीवनाशक विषादि नियमावली २०५० (शंशोधन सहित) र वातावरण संरक्षण ऐन २०५३ ले तोकेको व्यवस्था अनुसारका प्रकृया पुरा गरेको हुनु पर्नेछ ।
- घ) जैविक तथा वानस्पतिक विषादि उत्पादन प्रयोजनका लागि नया कारखाना स्थापना वा संचालन भइ रहेकोमा कारखानाको स्तरोन्नतीको लागि आवश्यक औजार/उपकरण, कच्चा पदार्थ सामग्री आदिको खरिदमा औचित्यताको आधारमा बढिमा ५० प्रतिशत सम्म अनुदान उपलब्ध गराउन जिल्लास्तरिय समितिको शिफारिस सहित पेश गरेको हुनु पर्नेछ ।
- ङ) अनुदान प्राप्तीको लागि उत्पादन गरिने जैविक तथा वानस्पतिक विषादीको लागि मातृ श्रोत स्वदेशीय हुनु पर्नेछ ।
- च) जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादनको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थको व्यवस्था वातावरणीय दुस्प्रभाव नहुने प्रकारले गर्नु पर्नेछ ।
- छ) उत्पादित विषादीको प्रयोगले लक्षित नगरिएको जिवमा नोक्सानी नपुऱ्याउने हुनुपर्दछ ।
- ज) उत्पादित विषादीको प्रयोगले वाली बिरुवामा नोक्सानी भएको प्रमाणित हुन गएमा उत्पादकले क्षतीपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

भ) उत्पादकले उत्पादन गर्ने जैविक विषादीको इजाजत-पत्र लिनु पर्नेछ र उत्पादित विषादीहरूको विक्रि वितरण स्वयंमले गर्नु पर्नेछ ।

त्र) उत्पादित जैविक विषादीको प्रयोगले अन्य जलचर, थलचर तथा वातावरणीय प्रदूषण नपुऱ्याउने हुनु पर्दछ ।

ट) प्रस्तावित उत्पादन स्थलमा आवश्यक पूर्वाधार जस्तै: सडक, विद्युत, पानी, भवनको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

ठ) संस्था वा फर्मसंग कम्तिमा उत्पादन गर्न वा विस्तार गर्न माग गरिएको अनुदान रकम वरावरको भौतिक सम्पति - अचल सम्पतिको हकमा मुल्यांकन भएको) वा नगद बैंक मौज्जात रहेको हुनु पर्नेछ ।

ड) उत्पादित जैविक तथा वानस्पतिक विषादीहरू नियमानुसार पञ्जिकृत गरिएको हुनु पर्दछ ।

ढ) प्रस्तावित कारखानाले अदक्ष श्रमिकको हकमा शत प्रतिशत स्वदेशी श्रमिक प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

ण) सरकारको तर्फबाट कारखानामा प्रयोग हुने मेशिनरी उपकरण र उत्पादन सामाग्रीमा औचित्यताको आधारमा बढिमा ५० प्रतिशत रकम मात्र अनुदान उपलब्ध हुन सक्ने भएको हुदा अन्य सम्पूर्ण चालु तथा पुजिगत खर्च सम्बन्धित संस्था, फर्म वा कम्पनीले नै व्यहोर्नु पर्नेछ ।

५. उत्पादन गर्न सकिने जैविक तथा वानस्पतिक विषादी:

उत्पादककर्ताले तपशिल वमोजिमका जैविक तथा वानस्पतिक विषादीको देहाय वमोजिमको गुणस्तर कायम हुने गरी उत्पादन गर्नु पर्नेछ ।

क) जैविक विषादी:

जैविक विषादी	न्युनतम सक्रिय तत्व प्रतिशत	जैविक विषादी	न्युनतम सक्रिय तत्व प्रतिशत
ट्राइकोडर्मा भिरीड] (<i>Trichoderma viridii</i>)	१ % डव्लु पी (1% WP)	स्युडोमोनास फ्लुरोसियस (<i>Pseudomonas fluorescens</i>)	०.५% डव्लु पी = (0.5 % WP)
ट्राइकोडर्मा हार्जियारम (<i>Trichoderma harzianum</i>)	१ % डव्लु पी (1% WP)	व्यासीलसथुरजेन्सीस (<i>Bacillus thuringiensis</i>)	३२०००IU/mg (32000 IU/mg)
मेटारीजम एनिसोपेली (<i>Metarhizium anisopliae</i>)	२ bil.spores/g	व्यासीलस सवटाइलीसी (<i>Bacillus subtilis</i>)	२ bil.CFU/g (2 bil.CFU/g)
भर्टिसिलियम लेकानी (<i>Verticillium lecanii</i>)	१.१५% डव्लु पी (1.15 % WP)	व्यासीलस मेगाटेरीम (<i>Bacillus megaterium</i>)	३२०००IU/mg (32000 IU/mg)
व्युभेरीया व्यासीयाना	१.१५% डव्लु पी	न्युक्लियर पोलीहेड्रोसीसभाइरस	२०० Ph α

<i>(Beauveria bassiana)</i>	(1.15 % WP)	(Nuclear Polyhedrosis Virus)	(200 LE)/२.० AS
फ्युजारियम पोलीफेराटम	२५% इ.सि.	स्युडोमोनास फ्लुरेसेन्स	१ % डब्लु पी
<i>(Fusarium polyferatum)</i>	(25 % EC)	<i>(Pseudomonas fluorescens)</i>	
Entomopathogenic Nematodes	1x10 ⁹		
<i>(Steinernema spp, Hetetorhabditis spp)</i>	POB/ml/min		

ख) वनस्पतिजन्य विषादी (साधारण नाम) को गुणस्तर देहाय बमोजिम हुनेछ

वानस्पतिजन्य विषादी न्यूनतम सक्रिय तत्व प्रतिशत

एजाडिरक्टा इन्डीका (०.०३%

Azadiractin indica

तथा वनस्पतिजन्य अन्य

ग) यौनजन्य कीरा आकर्षक-विकर्षक पदार्थ

क्यूलियर(Culure)	डि.वि.एम (DBM lure)
पि.टि:एम.ल्युर (PTM lure)	मिथायल युजिनल (Methyle euginol)
कम्पोजीट ल्युर (Composite lure)	स्पोडो ल्युर (Spodolure)
हेली ल्युर (Helilure) आदी	टुटा ल्युर (Tuta lure)

घ) परभक्षी तथा परजीवी जीवहरूको उत्पादन

६. प्रस्ताव पेश गर्ने:

क) प्रस्ताव काभ्रेपलांचोक र चितवन जिल्लाका जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादन गरिरहेको वा गर्न चाहने कम्पनी, संस्था, नीजि फर्म हरूले पेश गर्न सक्नेछ ।

ख) एउटै कम्पनी, संस्था वा फर्मले एक वा एक भन्दा बढि जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादन गर्नको लागि पेश गर्न सक्नेछ तर एक संस्था वा फर्मले एक भन्दा बढि प्रस्ताव पेश गर्न पाइने छैन । पेश गरेमा स्वतः रद्द गरिने छ ।

ग) एक वा एक भन्दा बढि संस्थाहरू मिलेर स्थापना एवं संचालन गर्न सक्नेछन् । एक भन्दा बढि संस्थाहरू मिलेर स्थापना वा संचालन गर्ने भएमा संबन्धित संस्थाको संचालक समितिको निर्णय र उनीहरू वीचको करारनामा पेश भएको हुनु पर्नेछ ।

घ) ग्रामिण तथा दुर्गम क्षेत्रमा स्थापना गरिने प्रस्तावलाई अनुदान उपलब्ध गराउन प्राथमिकता दिइने छ ।

ड) जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादन गर्न कारखाना स्थापनाका लागि अनुदान लिन चाहनेहरूले उल्लेखित ढाचामा प्राविधिक प्रस्ताव पेश गर्नु पर्नेछ ।

च) आर्थिक प्रस्तावको हकमा संस्थाले गर्न चाहेको कार्य प्रकृति अनुरूप पेश गर्नु पर्नेछ ।

प्राविधिक प्रस्तावको ढाचा:

१) प्रस्तावकको विवरण: संस्था कम्पनी वा फर्मको विवरण, दर्ता प्रमाणपत्र, सम्बन्धित क्षेत्रमा कार्य अनुभव, मानव संसाधन स्थिति (प्राविधिक कर्मचारीको उपलब्धता, तिनीहरूको संख्या, शैक्षिक स्तर, अनुभव), आर्थिक स्थिति, व्यवस्थापकिय क्षमता आदि ।

२) प्रस्तावना विवरण: उत्पादन गर्ने जैविक तथा वानस्पतिक विषादीको विवरण, मातृ श्रोत, उत्पादन प्रविधि, कच्चा पदार्थ तथा उत्पादन सामग्रीको उपलब्धता, आपूर्ति/व्यवस्थापन, प्रमाणीकरणको व्यवस्था भए सो को योजना, उत्पादित वस्तुको विक्री वितरणको निश्चितता तथा यथेष्टता, प्रस्तावित स्थलको विवरण(कारखाना रहने स्थान), जग्गाको उपलब्धता (कूल क्षेत्रफल, आफ्नै वा भाडामा), भवनको व्यवस्था, प्रस्तावित स्थल सम्म सडक, विजुली, पानी आदिको स्थिति, कारखानको उत्पादन क्षमता, प्याकेजिङ गर्ने सामग्री र यस्को गुणस्तर, कारखाना स्थापना/विस्तार गर्न के कस्ता मेसिनरी औजार उपकरण खरीद गर्ने, उक्त मेसिनरी कुन प्रयोजनको लागि खरिद गर्ने र कति मुल्य पर्ने, कहावाट खरिद गर्ने सो को विवरण र उपलब्ध हुन सक्ने सबै विवरणको प्रमाण समेत सम्लग्न गर्नु पर्नेछ । आयोजनावाट हुन सक्ने प्रतिफल आदि ।

३) वातावरणीय अवस्था: वातावरण मैत्री, वातावरणीय असर कम गर्न अवलम्बन गरिने उपायहरू, कामदार र समुदायको सुरक्षाका उपायहरू, दिगो पना, समुदायमा पर्ने सकारात्मक तथा नकारात्मक असर आदि ।

४) सामाजिक समावेशीकरण: महिला सहभागिता, वहिस्करणमा परेकाहरूको सहभागिता, समावेशीको लागि गरिने कार्यहरू आदि ।

५) आय व्यय व्यवस्थापन: आम्दानीका अन्य श्रोत, पूजीगत तथा संचालन खर्चको व्यवस्था गर्ने सोच, आम्दानीका श्रोतका पुष्टाईका आधारहरू, वार्षिक अनुमानित खर्च (आफ्नो लगानी, अन्य संस्थाको लगानी, अनुदान माग र ऋणको विवरण) तथा अनुमानित आम्दानी, मुल्य निर्धारण प्रकृया, विक्री वितरणको लागि गरिने योजना आदि ।

६) वार्षिक कार्य तालिका: प्रस्तावना अनुरूप कार्यक्रम संचालन समय स्पष्ट रूपमा मिति खुल्ने तालिका आदि ।